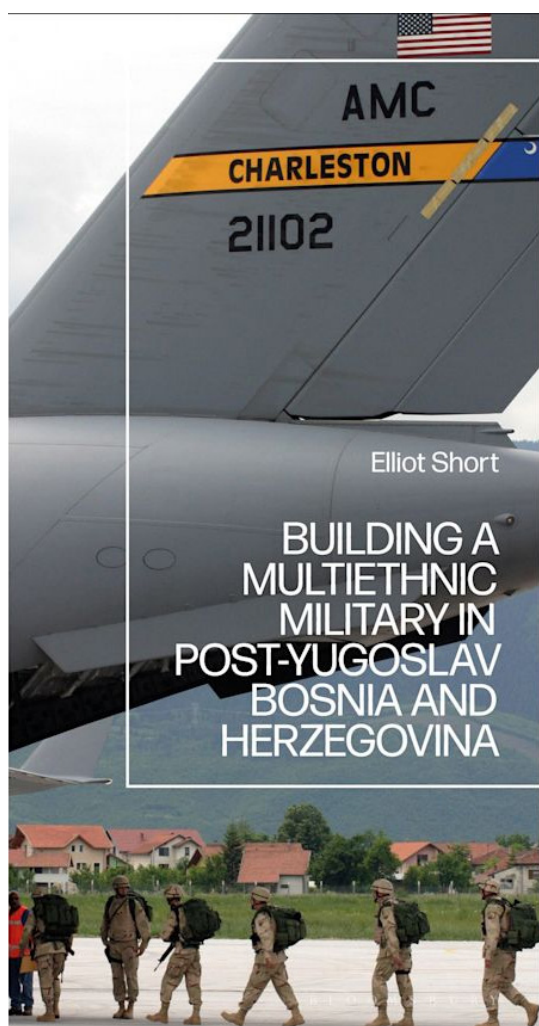

ELLIOT SHORT, BUILDING A MULTIETHNIC MILITARY IN POST-YUGOSLAV BOSNIA AND HERZEGOVINA, BLOOMSBURY ACADEMIC, BLOOMSBURY PUBLISHING PLC, LONDON, 2022, 256 STR.

Komplikovana bosanskohercegovačka prošlost, osim za domaće i regionalne, desetljećima unazad predstavlja stručni i naučni izazov i za inostrane istraživače, posebno historičare. Tema je to unutar koje su van granica Bosne i Hercegovine napisani brojni naučni radovi, magistarske teze, doktorske disertacije i knjige. Jedna od posljednjih u tom nizu je knjiga *Building a Multiethnic Military in Post-Yugoslav Bosnia and Herzegovina* (Izgradnja multietničke vojske u postjugoslovenskoj Bosni i Hercegovini), autora Elliota Shorta, američkog historičara koji godinama unazad izučava određene segmente bosanskohercegovačke vojne historije.

Multietničnost u vojsci Bosne i Hercegovine svakako nije nova i revolucionarna pojava te se na neki način oduvijek podrazumijevala, obzirom na multietničan sastav samog stanovništva te zemlje. Upravo to je jedan od glavnih zaključaka iz prvog poglavlja knjige, nazvanog *Precursors*. Ono donosi kratak historijat vojnog organizovanja na prostoru današnje Bosne i Hercegovine, pri čemu Short u više navrata naglašava etnički diverzitet koji je ovdašnju vojsku krasio još u srednjem vijeku te svakako u periodima osmanske i austrougarske uprave. Opisujući vojne specifičnosti iz perioda stranih uprava nad Bosnom i Hercegovinom, autor ciljano ističe neke podvige bosanskohercegovačke vojske, poput Banjalučkog boja, ali i manje slavne pothvate, kakav je pokret za autonomiju pod vodstvom Husein-kapetana Gradašćevića. Svaki od njih imao je dalekosežne posljedice po Bosnu i Hercegovinu i njeno društvo, ali nijedan u tolikoj mjeri u kolikoj je to imao nagli porast velikosrpskih nacionalističkih težnji za vrijeme austrougarske uprave. Autor uočava višestoljetni kontinuitet velikosrpske politike i ističe da je neskrivenim teritorijalnim pretenzijama prema susjednim zemljama ta politika odvela region u dva balkanska i Prvi svjetski rat te naposljetku do agresije na Bosnu i Hercegovinu 1992. godine. Čak je i u socijalističkom periodu *bratstva i jedinstva* srpski element, posebno sa vojnog aspekta, kroz Jugoslovensku narodnu armiju, dominirao nad ostalim jugoslovenskim narodima, pa autor opravdano smatra kako je razumijevanje ustroja JNA ključni preduslov za razumijevanje kasnijih ratnih dešavanja u Bosni i Hercegovini.

Srpska dominacija u JNA pogodovala je procesu naoružavanja srpskog naroda u Bosni i Hercegovini pred početak agresije. Novoformirana Vojska Republike Srpske je zahvaljujući nasljeđenoj podršci u naoružanju, infrastrukturi, opremi, finansijama i ljudstvu od svog osnivanja bila u ogromnoj prednosti u odnosu na druge dvije armije koju su ratovala na prostoru Bosne i Hercegovine od 1992. do 1995. godine, pa su njeni pripadnici vrlo brzo postali glavni egzekutori spomenute velikosrpske genocidne politike. Nastanak, karakter, sastav, organizacija, načini djelovanja, uspjesi, problemi, razvoj, politička pozadina i društveno-politički značaj ove vojske glavne su teme drugog poglavlja knjige, koje pod nazivom *Components* sa istih aspekata obrađuje i Hrvatsko vijeće obrane i Armiju Republike Bosne i Hercegovine.

Troipogodišnja krvava borba između ove tri vojske okončana je međunarodnom (čitaj: američkom) intervencijom i potpisivanjem Daytonskog mirovnog sporazuma, kojim je Bosni i Hercegovini pružena prilika da u miru započne proces izgradnje novog društva na temelju novouspostavljenog državnog uređenja. Bosna i Hercegovina je, međutim, iz agresije izašla sa više od 100000 poginulih, oko pola njene populacije bilo je raseljeno, stambeni, privredni objekti i infrastruktura mahom su bili uništeni, oko 10% njene teritorije bilo je minirano, povjerenje ljudi jednih u druge potpuno izgubljeno, a preko 400000 vojnika bili su raspoređeni unutar dvije (Washingtonskim sporazumom iz 1994. godine HVO i ARBiH spojene su u Vojsku Federacije Bosne i Hercegovine) do jučer zaraćene armije i spremni za nastavak rata. U takvoj situaciji, jasno, oporavak države i izgradnja novog društva nisu predstavljali lagan zadatak, tim više što su političke ideologije sva tri konstitutivna naroda Bosne i Hercegovine ostale nepromijenjene u odnosu na one sa

početka agresije, što autor potkrepljuje mnoštvom dokaza. Npr. Radovana Karadžića je poslije Daytonskog sporazuma na mjestu predsjednika Republike Srpske naslijedila Biljana Plavšić, za koju je i Vojislav Šešelj tvrdio kako je preekstremna, ekstremnija čak i od njega samog; Ratko Mladić javno je govorio da nakon agresije srpska borba mora biti nastavljena drugim metodama; hrvatski politički lideri nisu odustajali od dalje podjele države po etničkom principu; a čak je i retorika Alije Izetbegovića i mnogih generala ARBiH umjesto nekada ponosno isticanih *bosanskohercegovačkih* sve više dobijala *bošnjačke* konotacije.

Uz sve to, Daytonski mirovni sporazum nije tretirao pitanje državne vojske, čime je bosanskohercegovačkim entitetima ostavljena velika mogućnost da upravo razvijanjem vlastitih armija jačaju i svoje političke pozicije. Ne čudi, stoga, činjenica da su se u prvim mirnodopskim godinama te dvije organizacijski i ideološki potpuno različite vojske (Vojska Federacije Bosne i Hercegovine i Vojska Republike Srpske) dodatno udaljile jedna od druge. Dok je VFBiH, iako stvorena kao prinudna interesna zajednica, ubirala značajne benefite kroz razne vidove međunarodne podrške i na taj način konstantno napredovala, VRS je istovremeno, lišena takve vrste pomoći, jačala svoj kulturni status osnivača i garanta opstanka Republike Srpske.

U potpunoj preslici uopštene političke situacije u državi, čak je i stanje unutar „zajedničke“ Vojske Federacije BiH bilo daleko od idealnog. Bošnjačka i hrvatska strana imale su zasebne organizacione strukture, različite izvore finansiranja, kao i di-

jametralno suprotna shvatanja pitanja državnosti Bosne i Hercegovine. Dakle, iako su u teoriji postojale dvije, autor zaključuje da su se u Bosni i Hercegovini početkom 21. stoljeća suštinski i dalje nalazile tri zaraćene vojske koje su imale jako malo dodirnih tačaka i zajedničkih interesa, sa prilično visokim izgledima za nastavak međusobnih sukoba.

Kako su onda već 2006. godine, u tako opterećenom društvu i kontaminiranoj atmosferi, formirane Oružane snage Bosne i Hercegovine – simbol bosanskohercegovačke državnosti i najuspješniji primjer multietničke institucije na državnom nivou? U centralnom poglavlju knjige, nazvanom *Construction*, Short daje odgovor na to pitanje. Odgovor koji se, nažalost, nije mogao pronaći u samoj Bosni i Hercegovini nego je, baš kao i kod pitanja državne zastave, himne, valute, pasoša i registarskih tablica, bio produkt jake diplomatske ofanzive *Zapada*. Određene promjene u zvaničnim politikama susjednih država i jedna od najvećih političkih afera u postdejtonskoj Bosni i Hercegovini također su bile od krucijalnog značaja za formiranje unitarne bosanskohercegovačke vojske.

Poslije naglog okreta prema NATO-u koji su napravile Hrvatska i Srbija (nakon smrti hrvatskog predsjednika Franje Tuđmana, odnosno dolaska Zorana Đinđića na poziciju premijera Srbije), prirodnim se činilo da i Bosna i Hercegovina krene njihovim putem, odnosno da unaprijedi svoju saradnju sa NATO-om i eventualno aplicira za članstvo u tom savezu. Kao temeljni preduslov za takav pothvat nametalo se regulisanje pitanja odbrane na državnom nivou, pa je tadašnji Visoki predstavnik za Bosnu i Hercegovinu, Paddy Ashdown, formiranje bosanskohercegovačke vojske otvoreno proglasio jednim od glavnih ciljeva svog mandata, pridobivši pri tome podršku većeg dijela međunarodne zajednice za rješavanje ovog – kako ga je sam nazvao – ne tehničkog ili vojnog nego isključivo političkog pitanja. Prepreke na koje je Ashdown nailazio u tom procesu te diplomatski manevri kojim ih je savladavao centralni su i vjerovatno najzanimljiviji dio ove i inače odveć zanimljive knjige. Autor ih iznosi sistematski, jasno i bez pokušaja navođenja čitaoca na bilo kakvu vrstu zaključka, te preko njih uspijeva prikazati i znatno širu sliku bosanskohercegovačke političke realnosti tog vremena, koja se od današnje razlikuje, nažalost, tek po imenima glavnih aktera.

Odano baštineći tekovine svoje genocidne politike, politički lideri bosanskohercegovačkih Srba uporno su odbijali i najmanju pomisao na ideju o raspuštanju VRS u korist formiranja bosanskohercegovačke državne vojske. Spomenuta promjena u zvaničnoj politici *matice* Srbije i jaka međunarodna agitacija nisu uspijevale omekšati njihove radikalne stavove sve do 2002. godine i otkrića tzv. Orao afere, jedne od najvećih postratnih afera u Bosni i Hercegovini. Uprkos početnom negiranju optužbi, ličnim zalaganjem Ashdowna i detaljnom međunarodnom istragom neupitno je potvrđena direktna umiješanost političkog vrha Republike Srpske u ilegalni proces prodaje vojne opreme Iraku. Prodaja se vršila preko Vazduhoplovnog zavoda Orao iz Bijeljine, a u konačnici je dovela Republiku Srpsku na rub drastičnih ekonomskih i političkih sankcija. Snadbijevanjem Iraka, višedecenijskog srpskog saveznika, vojnom opremom, bosanskohercegovački Srbi istovremeno su ugrožavali američke i britanske interese na Bliskom istoku, pa oštra američko-britanska reakcija na njihove poteze nije iznenađujuća. Pred prijetnjom potpune diplomatske izolacije političko vodstvo

Republike Srpske konačno je bilo spremno na kompromis i ustupke po pitanju vojne reforme u Bosni i Hercegovini. Velika diplomatska pobjeda Ashdowna krunisana je prvo formiranjem Ministarstva odbrane Bosne i Hercegovine u martu 2004. godine, a onda i formiranjem Oružanih snaga Bosne i Hercegovine u januaru 2006. godine.

Autor u nastavku opisuje način organizovanja i djelovanja OSBiH, sa akcentom na njihovom učešću u multilateralnim misijama širom planete. U više navrata ističe, pozivajući se na izjave kreatora OSBiH, da je to najveća multietnička institucija u Bosni i Hercegovini i da kao takva treba predstavljati model po kojem bi se mogli graditi i drugi segmenti bosanskohercegovačkog društva. Ipak, svjestan nepobitne činjenice da je sam nastanak te institucije zapravo plod inostrane intervencije, diplomatskih pritisaka i ucjena, kao i činjenice da njena spremnost da brani državu nikada nije testirana, te da bi se pred takvim testom vrlo lako mogla raspasti, Short unutar podnaslova *Challenges* daje znatno realniju, tj. tmurniju sliku stanja u OSBiH. Pri tome se ne libi jasno imenovati najveće kočničare napretka ove institucije, kao i države Bosne i Hercegovine uopšte. Milorad Dodik i njegov Savez nezavisnih socijaldemokrata, podrazumijeva se, ne žele izdvajati budžetska sredstva za odbranu države čiji raspad otvoreno priželjkuju. Sve manji vojni izdaci (u zadnjih 20 godina procenat BDP-a koji Bosna i Hercegovina izdvaja za odbranu je sa 3,9 pao na ispod 1%), rezultirali su generalnim pogoršanjem stanja u OSBiH: plate vojnika su mizerne, učešće u projektima otežano, kupovina naoružanja gotovo nepostojeća, a čak je i proces deminiranja znatno usporan. U takvoj situaciji OSBiH se uglavnom oslanjaju na inostrane investicije, prvenstveno američke, što Dodiku služi kao argument da tu vojsku naziva inostranom, a ne bosanskohercegovačkom, te da konstantno poziva na demilitarizaciju ili barem smanjenje broja vojnika. Istovremeno na razne načine, zaobilazeći državne institucije, radi na jačanju (para)vojnih kapaciteta manjeg bosanskohercegovačkog entiteta i najavljuje ponovno formiranje Vojske Republike Srpske, za čije potrebe već uveliko nabavlja znatne količine naoružanja iz Rusije.

Činjenica da su uprkos svim opstrukcijama OSBiH uspostavljene i da još uvijek funkcionišu predstavlja, kako je to i sam Paddy Ashdown govorio – pravo čudo. Pogotovo ako se zna da u većini drugih postratnih društava međunarodna zajednica nije uspjela svojim djelovanjem ostvariti slične uspjehe, o čemu autor govori u uvodnom dijelu knjige. To što su OSBiH nastale isključivo ucjenama bosanskohercegovačkih Srba od strane *Zapada*, odnosno da nisu plod katarze ili unutrašnjeg dogovora konstitutivnih naroda Bosne i Hercegovine, dodatno uveličava diplomatski podvig međunarodne zajednice, ali je iz ugla Bosne i Hercegovine porazno. Čak je i kroz ostatak knjige prilično optimistični Short, u njenom posljednjem pasusu naglasio da budućnost Bosne i Hercegovine ostaje neizvjesna, a da postojanje multietničke vojske na državnom nivou predstavlja tek garant da se o toj budućnosti može diskutovati u miru.

Emil Mujkić

✉ emilmujkic@hotmail.com

Student master studija na Odsjeku za historiju
Filozofskog fakulteta Univerziteta u Tuzli